

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
बौद्धदर्शनविभागः
आचार्यप्रथमवर्षस्य बौद्धदर्शनविभागः पाठ्यक्रमः

कक्षा	सत्रार्थम्	पत्रसङ्केतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट	यूनिट	होरा
आचार्यप्रथमवर्षम्	प्रथमसत्रार्थम्	DSCC 1	आधारग्रन्थः- आचार्यमोक्षाकरगुप्तविरचिता तर्कभाषा, प्रकाशकः- केन्द्रीय उच्च विद्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी, 2004 1. बौद्धतर्कभाषायाः मङ्गलाचरणं प्रतिज्ञावचनं तद्भाष्या च, 2. ग्रन्थस्य महत्त्वम्, 3. ग्रन्थकारस्य व्यक्तित्वं कृतित्वञ्च, 4. प्रमाणसामान्यलक्षणम्, 5. प्रमाणस्य कार्यम्, क्षणिकं सन्नपि प्रमाणस्य संगतिः, 6. अर्थक्रियास्थितिः, 7. अपूर्वगोचरम्, 8. इन्द्रियादेरप्रमाणम्।	1	1	16-20
			1. प्रमाणस्य द्वैविध्यम्, 2. प्रत्यक्षशब्दनिर्वचनम्, 3. अनुमानशब्दनिर्वचनम्, 4. प्रमाणसंख्याविप्रतिपत्तिः	1	1	16-20
			1. शब्दोपमानार्थापत्त्यभावानां प्रमाणान्तरत्वनिरसनम्, 2. नैयायिकसम्मतस्योपमानप्रमाणस्य निरसनम्, 3. मीमांसकसम्मतस्योपमानप्रमाणस्य निरसनम्, 4. अर्थापत्तिप्रमाणनिरसनम्, 5. अभावप्रमाणनिरसनम्	1	1	16-20

15/07/22

(Handwritten signature)

		<ol style="list-style-type: none"> 1. भ्रान्तज्ञानम् 2. प्रत्यक्षस्य चातुर्विध्यं तल्लक्षणानि च। 3. प्रत्यक्षस्य स्वलक्षणविषयत्वसमर्थनम्। 4. प्रमाणफलव्यवस्था 	1	1	16-20
		<p>आधारग्रन्थः-</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. आचार्यवसुबन्धुविरचितम् <i>अभिधर्मकोशम् [प्रथमकोशस्थानम्]</i>, सम्पादकः- द्वारिकादास शास्त्री, प्रकाशकः- बौद्धभारती, वाराणसी, 2008. 2. आचार्यवसुबन्धु-प्रणीतः अभिधर्मकोशः, महापंडित-राहुल-सांकृत्यायन-विरचितया नालन्दिकाभिधया टीकया परिशिष्टादिना च सहितः, सम्पादकः संघसेन सिंहः, प्रकाशकः- राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, नव देहली, 2012 			
	DSCC 2	<ol style="list-style-type: none"> 1. अभिधर्मकोशस्य मङ्गलाचरणं प्रतिज्ञावचनं तद्वाख्या च। 2. ग्रन्थमहत्त्वम्। 3. ग्रन्थकारस्य व्यक्तित्वं कृतित्वञ्च। 4. अभिधर्मपरिचयः 5. कथम् अभिधर्मकोशम्? 6. अभिधर्मोपदेशप्रयोजनम्। 7. अभिधर्मप्रथमोपदेशकर्ता। 8. सात्त्वताः धर्माः, 9. अनात्त्वताः धर्माः, 10. त्रिविधम् असंस्कृतम्। 	1	1	16-20
		<ol style="list-style-type: none"> 1. प्रतिसंख्याननिरोधः, 2. अप्रतिसंख्याननिरोधः, 3. संस्कृताः धर्माः, 4. पञ्चेन्द्रियाणि पञ्चाध्यायश्च, 5. अविज्ञप्तिः, 6. द्विधा रूपम्, विंशतिधा रूपम्, 7. अष्टविधः शब्दः, 8. षोडश रसः, 9. चतुर्विधः गन्धः, 10. एकादशात्मकं स्पृश्यम्। 	1	1	16-20

Omashree
14/7/22

Omashree

		<ol style="list-style-type: none"> 1. चत्वारि महाभूतानि तल्लक्षणानि, 2. महाभूतानां कर्म तत्त्वभावश्च, 3. पञ्च स्कन्धाः तल्लक्षणानि च 4. आयतनानि, 5. धातवः । 6. वेदनासंज्ञे पृथक्-स्कन्धीकरणम्, 7. पञ्चस्कन्धानां क्रमः। आयतनधातूनां षण्णां चक्षुरादीनाम् अनुक्रमः। 	1	1	16-20
		<ol style="list-style-type: none"> 1. धर्मस्कन्धप्रमाणम्, 2. सनिदर्शनम्, अनिदर्शनम्, सप्रतिघरूपम्, अप्रतिघरूपम्। 3. अष्टादशधातूपु कुशलाकुशलाव्याकृताः धर्माः, 4. अष्टादशधातूपु कामरूपारूपधात्वासाः। 5. सवितर्कसविचारादयः धातवः, सालम्बनाः अनालम्बना धातवः। 6. भूतस्वभावाः धर्मा, भौतिकाः धातवः। 7. सञ्चितासञ्चिता धातवः। अष्टादशधातूपु द्रव्यवन्तः क्षणिकाश्च धातवः। 8. आध्यात्मिकां बाह्याश्च धातवः। 9. नित्यानित्याः धातवः। 10. अष्टादशानां धातूनां षण्णां च विज्ञानानां कः केन विज्ञेयः। अष्टादशधातूपु इन्द्रियं नेन्द्रियं च। 	1	1	16-20
	DSCC 3	<p>आधारग्रन्थः-</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 आचार्यवसुबन्धुप्रणीतं विज्ञप्तिमात्रतासिद्धिप्रकरणद्वयम् (विंशतिकाविज्ञप्तिमात्रतासिद्धिः) प्रकाशकः- सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, 1992. 2. आचार्यवसुबन्धुप्रणीता विज्ञप्तिमात्रतासिद्धिः (विंशतिका विज्ञप्तिमात्रतासिद्धिः), प्रकाशकः- केन्द्रीय बौद्ध विद्या संस्थान, चोगलमसर, लेह लदाख, 1984 			
		<ol style="list-style-type: none"> 1. चित्तमात्रं त्रैधातुकम्। 2. विज्ञप्तिमात्रत्वमेव कथम् ? 3. विज्ञप्तिमात्रतायां देशकालादीनां नियमः। 4. नरकनारकानां विषये मतम्। 5. उपपादुकः सत्त्वः। 6. आयतनादीनायाः देशनाभिप्रायःस्कन्धायतनादीनां देशनानिप्रायः 	1	1	16-20

अनुसूची:
14/07/21

के.के. अग्रवाल

		<ol style="list-style-type: none"> 1. अभिप्रायवशात् प्रदत्तानां विविधदेशनानां प्रयोजनम्। 2. परमाणुवादस्य खण्डनम्। 3. परमाणुवादे बाह्यार्थवादीनां मतम्। 4. विज्ञानवादीनां मते स्वप्नादौ प्रत्यक्षबुद्धिः। 5. स्वप्ने दृग्विषयाभावत्वम्। 	1	1	16-20
		<ol style="list-style-type: none"> 1. मिद्धेनोपहृतं चित्तं स्वप्ने तेनासमं फलम्। 2. मृत्योर्विषये विज्ञानवादीनां मतम्। 3. कथं वा दण्डकारण्यशून्यत्वमृषिकोपतः। 4. मनोदण्डो महावद्यः कथम्? 	1	1	16-20
		<ol style="list-style-type: none"> 1. परचित्तविदः परचित्तं जानन्ति न वा इत्यस्मिन् विषये विज्ञानवादीनां मतम्। 2. विज्ञानवादीनां मते स्वचित्तज्ञानं यथार्थम् अयथार्थं वा? 3. विज्ञप्तिमात्रता चिन्त्या अचिन्त्या वा ? 4. त्रिविधधर्मचक्रप्रवर्तनम् किम्? 	1	1	16-20
	DSCC 4	<p>आधारग्रन्थः- अभिधम्मत्थसङ्ग्रहो (पठमो भागो), सम्पादको- प्रो. रामशंकरत्रिपाठी प्रकाशकः- सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालय, वाराणसी, 1991</p>			
		<ol style="list-style-type: none"> 1. चित्तस्स परिचयो 2. चित्तसङ्ग्रहविभागो 3. अकुसलचित्तानि 4. अहेतुकचित्तानि। 	1	1	16-20
		<ol style="list-style-type: none"> 1. सोभनचित्तानि 2. कामावचर-कुसलचित्तानि 3. सहेतुककामावचरविपाकचित्तानि 4. सहेतुककामावचरक्रियाचित्तानि 	1	1	16-20
		<ol style="list-style-type: none"> 1. रूपावचरकुसलचित्तानि 2. रूपावचरविपाकचित्तानि 3. रूपावचरक्रियाचित्तानि 	1	1	16-20

आचार्यः
14/07/22
व्यक्तिः
अग्र

		1. अरूपावचरकुसलचित्तानि 2. अरूपावचरविपाकचित्तानि 3. अरूपावचरक्रियाचित्तानि 4. लोकोत्तरचित्तानि	1	1	16-20
द्वितीयसत्रार्थम्	DSCC 5	आधारग्रन्थः- 1. सौत्रान्तिकदर्शनम्, ग्रन्थकारः प्रो. रामशंकरत्रिपाठी, प्रकाशकः- केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थानम्, सारनाथः, वाराणसी, 1990.			
		1. बुद्धवचनानां वर्गीकरणम्। 2. सौत्रान्तिकनिकायस्य प्रादुर्भावो विकासश्च।	1	1	16-20
		1. प्रथमा संगीतिः। 2. द्वितीया संगीतिः। 3. अष्टादश बौद्धनिकायाः। 4. तृतीया संगीतिः। 5. चतुर्थी संगीतिः।	1	1	16-20
		4. बुद्धवचनानां नेयार्थ-नीतार्थता। 5. पुद्गलविचारः। 6. प्रतीत्यसमुत्पादः। 7. बाह्यार्थविमर्शः।	1	1	16-20
		1. क्षणभङ्गविमर्शः। 2. शब्दार्थसम्बन्धविमर्शः।	1	1	16-20
		आधारग्रन्थः- 1. आचार्यवसुबन्धुविरचितम् अभिधर्मकोशम् [द्वितीयकोशस्थानम्], सम्पादकः- द्वारिकादास शास्त्री, प्रकाशकः- बौद्धभारती, वाराणसी, 2008. 2. आचार्यवसुबन्धु-प्रणीतः अभिधर्मकोशः, महापंडित-राहुल-सांकृत्यायन-विरचितया नालन्दिकाभिधया टीकया परिशिष्टादिना च सहितः, सम्पादकः संघसेन सिंहः, प्रकाशकः- राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, नव देहली, 2012			
		इन्द्रियार्थाधिपत्यम्, सास्रवानासवेन्द्रियाणि, विपाकाविपाकेन्द्रियाणि,	1	1	16-20
		कुशलाकुशलाव्याकृतेन्द्रियाणि, दर्शनभावनाहेयाहेयानि इन्द्रियाणि, इन्द्रियविपाकः, इन्द्रियनिरोधः, श्रामण्यफलप्राप्तिकाले इन्द्रियाणि,	1	1	16-20

14/07/22

Handwritten signatures and marks.

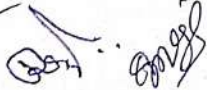
✓

		सहोत्पानियमः, चैतसिकविभागः, महाभूमिका: चैताः, कुशलमहाभूमिका: चैताः, क्लेशमहाभूमिका: चैताः, अकुशलमहाभूमिका: चैताः, परीतक्लेशमहाभूमिका: चैताश्च।	1	1	16-20
		चित्तविप्रयुक्तसंस्काराः, सभागता, समापतिविचारः, जीवितम्, लक्षणानि, नामकायादयः, हेतुचर्चा, प्रत्ययविमर्शश्च।	1	1	16-20
	DSCC 7	आधारग्रन्थः- 1. धम्मपदपालि एवं मिलिन्दपञ्चो (पठमदुतिया परिच्छेदा) प्रकाशकः- पालि-अध्ययन-केन्द्रम्, राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, लखनऊ-परिसरः, 2020 2. मिलिन्दपञ्चपालि, सम्पादकः- स्वामी द्वारिकादासशास्त्री प्रकाशकः- बौद्धभारती, वाराणसी, 2006			
		1. पुब्बजातिकथा 2. पूरणकस्सपेन मिलिन्दस्स समागमो। 3. मक्खलिंगोसालेन मिलिन्दस्य समागमो। 4. आयस्मता अस्सगुत्तेन भिक्खुसंधो संनिपातितो। 5. महासेन देवपुत्तं इध्वागमनाय याचेसि। 6. रोहणस्स दण्डकम्मं। 7. नागसेनस्स दहरकालो। 8. रोहणेन नागसेनस्स समागमो। 9. नागसेनस्स पब्बज्जा।	1	1	16-20
		1. नागसेनस्स दण्डकम्मं धम्मदेसना च। 2. नागसेनस्स पाटलिपुत्तगमनं अरहन्तभावो च। 3. आयुपालेन मिलिन्दस्स समागमो। 4. नागसेनेन मिलिन्दस्स पठमसमागमो। 5. रथूपमाय अनत्तवाददीपनं। 6. वस्सगणनपञ्चो।	1	1	16-20

14/07/22

Signature

		<ol style="list-style-type: none"> 1. पण्डितावादो राजवादो च। 2. अनन्तकायस्स उपासकत्तां। 3. किमत्था पब्बज्जा। 4. को न पटिसंदहति। 5. मनसिकारलक्खणां। 6. पञ्जाय लक्खणां। 7. कुसला धम्मा। 8. न च सो, न च अञ्जो। 9. जातिकखयजाणां। 10. जाणं च पञ्जा च। 11. कायिका चेतसिका च वेदना। 12. को पटिसन्दहति ? 13. ननु नागसेनो परिसन्दहिस्सति ? 14. 	1	1	16-20
		<ol style="list-style-type: none"> 1. कतमं नामं रूपं च? 2. तयो अद्धा। 3. अविज्जामूलका के? 4. पुरिमा कोटि न पञ्जायति। 5. कतमा पुरिमा कोटि? 6. सङ्खारानं उप्पादो निरोधो च। 7. भवन्ता येव सङ्खारा जायन्ति। 8. न हेत्थ वेदगू उपलब्धति। 9. पठमं चक्खुविज्जाणं, पच्छा मनोविज्जाणं। 10. फत्सपमुखा धम्मा। 11. चेतसिका धम्मा एकभावगता। 	1	1	16-20

14/07/22

DSCC 8	आधारग्रन्थः-			
	1 आचार्यवसुबन्धुप्रणीतं विज्ञसिमात्रतासिद्धिप्रकरणद्वयम् (त्रिंशिकाविज्ञसिमात्रतासिद्धिः) प्रकाशकः- सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, 1992.			
	2. आचार्यवसुबन्धुप्रणीता विज्ञसिमात्रतासिद्धिः (त्रिंशिका विज्ञसिमात्रतासिद्धिः), प्रकाशकः- केन्द्रीय बौद्ध विद्या संस्थान, चोगलमसर, लेह लडाख, 1984			
	1.त्रिंशिकाविज्ञसिमात्रतासिद्धिप्रकरणस्य प्रयोजनम्।	1	1	16-20
	2. विज्ञानवादिदृष्ट्या पुद्गलनैरात्म्यम्। 3.विज्ञसिमात्रतादृष्ट्या धर्मनैरात्म्यम् 4.माध्यमकिदृष्ट्या पुद्गलनैरात्म्यम्। 5.शून्यवादीनां मतानुसारं धर्मनैरात्म्यम्।			
1. विज्ञानपरिणामे आत्मधर्मोपचारः। 2. विज्ञानपरिणामस्य भेदः। 3. आलयविज्ञानम्। 4. स्पर्शमनस्कारवित्संज्ञाचेतनानां लक्षणम्।	1	1	16-20	
1. क्लिष्टमनोविज्ञानम्। 2. द्विप्रकाराः चैत्ताः। 3. कुशलाकुशलाव्याकृताः के? 4. पञ्च विनियताः चैतसिकास्तेषां च लक्षणानि । 5. एकादश कुशलचैतसिकास्तेषां च लक्षणानि। 6. षट् क्लेशचैतसिकास्तेषां च लक्षणानि। 7. विशतिः उपक्लेशचैतसिकास्तेषां च लक्षणानि।	1	1	16-20	
1. चत्वारः अनियता अन्यथाप्रवृत्ताः वा चैतसिकाः। 2. षड् विज्ञानानि। 3. किं मनोविज्ञानं चक्षुरादिविज्ञानैः सह प्रवर्तते, विना वा; उत नैव? 4. समापत्तिद्वयनिरूपणम्। 5. विज्ञसिमात्रे प्रतिसन्धानव्यवस्था। 6. लक्षणत्रयं स्वभावत्रयञ्च।	1	1	16-20	

14/07/22